

Feidhmeanna Teanga na Gaeilge

TORTHAÍ FOGHLAMA

- Gnásanna sóisialta agus feasacht ar dhaoine eile
- Iarratais, ceisteanna agus idirghníomhuithe
- Eolas, míniú agus údar a thabhairt
- Cur síos, tuar agus machnamh

Feidhm teanga: bealach úsáide teanga chun cuspóir cumarsáide a bhaint amach.

Chun iad féin a chur in iúl nó chun a gcuid smaointe a eagrú baineann páistí úsáid as teanga ar bhealaí éagsúla. Baineann cuid de na feidhmeanna teanga le beannachtaí agus le mothúcháin, cuid eile le riachtanais dá gcuid a chomhlíonadh, cuid acu le tuiscint a fháil ar an dtimpeallacht agus cuid eile le dul i mbun comhrá. Tá na feidhmeanna teanga fite fuaite ina chéile ach tá saintréithe ar leith ag gach feidhm

freisin. Sé cinn a áirítear i gCuraclam Teanga na Bunscoile (Ich. 59 de *Churaclam Teanga na Bunscoile* / Ich 67 den *Primary Language Curriculum*) agus trí aird a thabhairt ar na feidhmeanna ar leith cinntíonn múinteoirí go bhfuil freastal á dhéanamh ar riachtanais teanga na bpáistí. De réir a chéile, agus na páistí ag éirí muiníneach sa teanga, is féidir leis na samplaí den fheidhm teanga nó na *heiseamláirí* éirí níos dúshlánaí chun leanúnachas agus **dul chun cinn** a chinntiú ó rang go rang suas tríd an scoil.

De réir mar atá foclóir oiriúnach á thabhairt go foirmiúil agus deiseanna neamhfhoirmiúla á gcur ar fáil le cleachtadh a dhéanamh, beidh na páistí ag sealbhú na teanga go nádúrtha, rud a chuirfidh lena gcumas cumarsáide. Bí cinnte, áfach, go múintear an foclóir seo in abairtí nó i bhfrásaí, ní leor focail aonaracha.

Déanaimid cumarsáid chun...

1. Eolas a thabhairt agus a lorg
2. Dul i gcion ar dhaoine eile
3. Caidreamh sóisialta a dhéanamh
4. Dearcadh a léiriú agus a lorg
5. Soiléiriú a lorg i gcomhrá
6. Struchtúr a chur ar chomhrá

Feidhmeanna Teanga na Gaeilge

Tá múineadh na bhfeidhmeanna teanga lárnach ach go háirithe agus muid ag plé leis an dara teanga ar scoil. Ionas go mbeidh páistí in ann cumarsáid a dhéanamh ina dteanga nua, tá sé tábhachtach go mbeidh máistreacht acu ar fheidhmeanna uile na teanga. Má bhíonn an teanga ag páistí a chuireann ar a gcumas na feidhmeanna éagsúla seo a chomhlíonadh is féidir a rá go bhfuil siad líofa. Is féidir leo dul i mbun cumarsáide go muiníneach le daoine eile.

Conas a chuirimid chuige?

Más féidir an sprioctheanga a chur ar fáil go **neamhfhoirmiúil** mar chuid de shaol an ranga, na nathanna agus an stór focal atá de dhíth a léiriú **go gníomhach** agus a cheangal le **saol na bpáistí**, éascófar foghlaim na teanga. Tuigeann múinteoirí go bhfuil solúbthacht iontach ag baint le hintinn na bpáistí. Ní chuireann sé isteach ná amach ar pháistí, múinteoir a bheith ag beannú dóibh ar maidin i dteanga amháin agus ag

tabhairt treoracha dóibh tamailín níos déanaí i dteanga eile. Glacann na páistí nod ón mbeannacht agus freagraíonn sa teanga chuí. Is ionann brí na dtreoracha sa dá theanga. Sleamhnaíonn na páistí go héasca idir an dá theanga. Níl ann ach dhá bhealach dhifriúla lena gcuid mianta a léiriú, a gcuid smaointe a eagrú agus cumarsáid a dhéanamh. Leagtar amach anseo thíos na feidhmeanna ceann ar cheann agus tugtar samplaí nó **eiseamláirí** a bhaineann le gach ceann.

Feidhmeanna Teanga na Gaeilge

Eolas a thabhairt agus a lorg

Is tuairisciú, ceartú agus ceistiú is mó atá i gceist leis an bhfeidhm teanga seo. Tugann páistí freagraí ar cheisteanna agus tugann siad teachtaireachtaí freisin mar chuid den fheidhm teanga seo. Mar a luadh cheana, is fiú go mór nathanna agus frásaí a bhaineann le saol an pháiste agus saol laethúil an ranga a mhúineadh mar chuid den réimse seo.

Cad é sin? Cé leis é seo? Céard a tharla?

Cén uair a bheidh an lón againn?

Cá bhfuil mo leabhar?

An osclóidh tú mo bhosca/mo bhuidéal?

Níl a fhios agam céard atá le déanamh.

Ní féidir liom. Lig dom le do thoil.

Rinne sise é.

Ba mhaith liom súgradh leis na bloic.

An bhfuil cead agam súgradh leat/é sin a úsáid?

Dul i gcion ar dhaoine eile

De réir mar a théann na páistí i dtaithí ar shaol na scoile tosaíonn siad ag dul i bhfeidhm ar na daoine eile sa saol sin. I measc a bpiaraí cruthaíonn siad gréasán sóisialta dóibh féin agus socraíonn a n-áiteanna féin inti. Tugann siad eolas, cuireann siad iachall ar dhaoine rudaí a dhéanamh dóibh agus meallann siad cuid eile acu. Cabhraíonn siad lena gcairde, eagraíonn siad iad agus déanann idirbheartaíocht nuair is gá dóibh. Bíonn na múinteoirí ag tacú leo trí na frásaí atá uathu a thabhairt dóibh.

Ceart go leor. Fan go fóill. Brostaigh.

Ar aghaidh leat. Go raibh maith agat.

Fáilte romhat. Gabh mo leithscéal.

An bhfuil sibh réidh/ullamh?
Tá/Níl

Tá brón orm. An bhfuil tú ceart go leor?

Is féidir liom. Ní féidir liom.
An féidir leat ....?

Ar fheabhas. Go hiontach.
Go breá. Maith sibh. Tá sé sin go maith. Maith thú.

Go deas. Go maith. Tá tú an-mhaith.

Feidhmeanna Teanga na Gaeilge

Caidreamh sóisialta a dhéanamh

Mar chuid den idirghníomhaíocht shóisialta sa rang tá na gnásanna sóisialta, na coinbhinsiúin, agus an teanga a théann leo, ríthábhachtach. Bíonn múinteoirí ag tacú lena bhfoghlaim agus lena gcleachtadh ionas go ndéanfaidh na páistí a gcuid féin díobh. Chomh maith le fuaimeanna na teanga a dhaingniú do na páistí treisíonn úsáid na ngnásanna sóisialta an gaol atá ag na páistí lena bpiaraí agus le pobal na scoile. Bíonn na múinteoirí ag cur ar chumas na bpáistí beannú dá gcairde agus do dhaoine eile.

Fáiltíonn na páistí roimh chuaríteoir sa rang, cuireann siad iad féin nó daoine eile in aithne agus fágann siad slán leo chomh maith céanna. Ceiliúránn siad ócáidí agus dea-scéalta sa chomhlúadar agus déanann siad comhbhrón uaireanta. Tarraingíonn siad aird

orthu féin nó ar dhaoine eile. Bíonn réiteach le fáil acu ar choimhlint. Coinníonn na páistí comhrá le daoine, cuid acu a bhfuil aithne acu orthu agus daoine eile nach bhfuil aithne curtha acu orthu go fóill agus léiríonn siad spéis iontu.

Dia duit. Dia daoibh.

Dia is Muire duit.

Dia is Muire duit/daoibh.

Tá fáilte romhat.

Tar isteach. Conas atá tú?

Is mise Seán.

Seo í Máire. Cé tusa?

Slán anois. Slán go fóill.

Slán agus go raibh maith agat.

Lá breithe sona duit.

Go maire tú do bhróga nua.

Comhghairdeas. Tá brón orm.

A Mhúinteoir. A Mháire.

Tar anseo. Gabh i leith.

Gabh mo leithscéal.

Maith thú, a Sheáin!

Mí-ádh!

Feidhmeanna Teanga na Gaeilge

Dearcadh a léiriú agus a lorg

Baineann an fheidhm teanga seo le tuairimí lena n-áirítear mothúcháin, eolas, mianta agus roghanna na bpáistí. Aontaíonn siad nó easaontaíonn siad agus léiríonn siad leibhéal dóchúlachta freisin mar chuid den fheidhm teanga seo.

Is breá liom. Is fuath liom. Is fearr liom.

An maith leat? Is/ní maith liom.

Ar mhaith leat milseán?

Ba mhaith liom/Níor mhaith liom.

Sílim...Ceapaim go...

Ní dóigh liom go... Is dóigh liom go...

Rinne mé x ach... má dhéanaim y?

Níor tharla sé mar...

Tá/ níl a fhios agam.

Soiléiriú a lorg i gcomhrá

Sa chás go bhfuil teipthe ar thuiscint na bpáistí ní mór dóibh a bheith in ann cabhair a lorg chun réiteach a fháil. Múinfidh na múinteoirí an teanga a bheidh de dhíth agus múnlóidh siad úsáid na teanga.

Tá cabhair uaim.

Abair arís é. Ní thuigim.
Taispeáin dom.

Conas a litríonn tú é sin?

Cad is brí le?

Tá/níl a fhios agam.

An bhfuil a fhios agat?

Struchtúr a chur ar chomhrá

Is cuid lárnach den chumarsáid é an comhrá. Mar chuid den

fheidhm teanga seo, beidh na páistí ag tosú comhrá, ag déanamh cur síos céim ar chéim agus ag coimriú.

Ar dtús, ansin, tar éis tamaill, ar deireadh

Seachtain ó shin, fadó, nuair a bhí mé óg

Ar maidin... Inné...

Lá amháin ...

Bhí... Chuaigh... Tháinig...

Rinne... D'fhéach... D'ith

Chnag sé ar an doras. An bhfuil mac tíre ann?

Tá / Bhí X ag troid sa chlós. Ní dhearna mise...

Ar an Luan / ar an Máirt / ar an gCéadaoin / ar an Déardaoin / ar an Aoine.

Feidhmeanna Teanga na Gaeilge

Níl sna samplaí teanga atá tugtha ach blaiseadh den mhéid a thabharfaidh na páistí leo, ach na múinteoirí a bheith go rialta agus go leanúnach ag teagasc agus ag éascú deiseanna úsáide na teanga. Ní ualach do pháistí, ach a mhalairt, bealaí éagsúla a bheith acu chun cumarsáid a dhéanamh. Cuidíonn aird na múinteoirí ar na feidhmeanna éagsúla teanga na páistí agus iad ag foghlaim agus cuireann sé ar chumas na bpáistí cumas cumarsáide ar ardchaighdeán a bhaint amach sa chéad agus sa dara teanga.

Tagairtí

Effective Language Teaching: A Synthesis of Research (Harris & Ó Duibhir, 2011)

Oral Language in Early Childhood and Primary Education (3-8 mbliana) Gerry Shiel, Áine Cregan, Anne McGough agus Peter Archer

“First Steps” Speaking and listening resource book, Department of Education, WA (2013).

An tSeirbhís um Fhorbairt Ghairmiúil do Mhúinteoirí: Feidhmeanna teanga agus ailt eile a bhaineann leis an ábhar atá i gCuraclam Teanga na Bunscoile.